

DUNYODAGI DEMOGRAFIK MUAMMOLAR

Mahammadjonov Sodirjon Nurmuhammad o`g`li

Xabibullayev Diyorbek Sherzodjon o`g`li

Isaqov Husanboy Zokirjon o`g`li

Talaba, Farg`ona politexnika instituti, Farg`ona shahar

muhammadjonovsodirjon03@gmail.com

Demografik muammoning mohiyati XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab dunyo aholisining juda tez va notekis o'sib kelmoqda. Miloddan avvalgi 10 ming yil qishloq xo'jaligi inqilobining boshida sayyoramizda 10 million kishi yashagan, yangi davr boshida esa -100 - 250 million kishi. 1830 yilda Yer aholisi 1 milliardga yetdi, 1930 yilda -2 milliardga etdi, ya'ni aholini ikki barobarga oshirish uchun 100 yil kerak bo'ldi. Yer aholisi 1960 yilda 3 milliardga yetdi, 1990 yilda Yerda 4 milliard, 2003 yilda - 6,1 milliard kishiga yetti.

O'tgan ming yillikda Yer aholisi 18 baravar ko'paydi. Birinchi ikki barobarga 600 yil, ikkinchisi 230 yil, uchinchisi 100 yil va oxirgi 38 yil davom etdi. 1975 yildan 1985 yilgacha aholi har yili 77 millionga o'sdi, ya'ni. o'rtacha 1,8% ga, rivojlangan mamlakatlarda - 0,5% ga, rivojlanayotgan mamlakatlarda - 2,1% ga, Afrikada - 3% ga. Bunday o'sish sur'atlari insoniyat tarixida hech qachon qayd etilmagan. 1999 yilda yer aholisining yarmidan ko'pi 25 yoshgacha bo'lgan.

XX asrning ikkinchi yarmida dunyo aholisining o'sish sur'atlarining tezlashishi demografik portlashdir. Demografik bosim oziq-ovqat va ekologik vaziyatni murakkablashtiradi. Zamonaviy iqtisodiyotni rivojlantirish hududiy va yoqilg'i-xom ashyo resurslarini talab qiladi. Muammolarning jiddiyliги cheklangan resurslar bilan emas, balki ulardan foydalanish tabiatining atrof-muhit holatiga ta'siri bilan bog'liq.

Eng qashshoq mamlakatlar aholisining ko'payishi atrof-muhitga qaytarilmas ta'sir ko'rsata boshladi. 1990-yillarda o'zgarishlar juda muhim darajaga yetdi. Bularga shaharlarning o'sishining davom etishi, yer va suv resurslarining tanazzulga uchrashi, kuchli o'rmonlarning kesilishi va issiqxona effektining rivojlanishga olib keladi. Aholining o'sishini cheklash, qashshoqlikka qarshi kurashish va atrof-muhitni muhofaza qilish uchun qat'iy choralar ko'rish kerak.

Demografik muammoni hal qilish maqsadida BMT tomonidan "Jahon aholisi bo'yicha harakatlar rejasi" qabul qilindi. Shu bilan birga, ilg'or kuchlar oilani rejalashtirish dasturlari aholining takror ishlab chiqarishini yaxshilashga yordam berishi mumkinligidan kelib chiqadi. Ammo demografik siyosatning o'zi yetarli emas. Bu odamlarning iqtisodiy va ijtimoiy ahvolini yaxshilash bilan birga bo'lishi kerak. Xitoyda tug'ilishni cheklash siyosati eng kuchli va maqsadli, haddan tashqari ko'p

bo'lsa-da, amalga oshirildi. 1949 yildan 1982 yilgacha Xitoy o'z aholisini ikki baravar ko'paytirdi. 1995 yilda Xitoyda 1211 million kishi yashagan. Dunyo aholisining 20% bo'lgan Xitoyda haydalanadigan erlarning 7%, ya'ni. aholi jon boshiga, Xitoy AQShga qaraganda 8 baravar kam ekin maydonlariga ega. Xitoylik olimlarning fikricha, mamlakat qishloq xo'jaligi, hatto yirik sarmoyalar bo'lsa ham, maksimal 1,6 milliard kishini boqishga qodir va mamlakat aholisi 2030-yilga borib bu bosqichga yaqinlashadi.

Demografik muammolar hozirda turli vakillik komissiyalarining yig'ilishlarida ko'proq muhokama qilinmoqda. Afsuski, bu o'ta muhim yig'ilishlarda demografik masalalarni muhokama qilishning ilmiy darajasi har doim ham yetarli darajada yuqori bo'lavermaydi. Shu bilan birga, bugungi kunda demografik jarayonlarni davlat tomonidan boshqarishga ehtiyoj bor. Hozirgi vaqtda dunyoda demografik rivojlanish muammosi ham olimlar, ham siyosatchilar va davlat tomonidan etibor bilan o'rganishni va jiddiylik talab qiladi. Yer yuzida aholi sonining ko'payishining tabiiy jarayonlari, yagona davlatning davlat tomonidan tartibga solinishi o'zini oqlamaydi, lekin ko'plab olimlar dunyoda va ayniqsa rivojlangan mamlakatlarda demografiya muammolari bo'lmagan siyosati tufayli keskinlashayotganiga rozi bo'lishadi. Xitoy tajribasi shuni ko'rsatadiki, mamlakat aholisi soni ijtimoiy va iqtisodiy islohotlar bilan tartibga solinishi va ta'sir qilishi mumkin, ammo bunday tajribani qabul qilishga shoshilmayapti.

Shu bilan birga, oila kabi ijtimoiy institutning roli yil sayin kamayib bormoqda. Bu esa dunyoning rivojlangan davlatlarida tug'ilishning kamayishiga olib keladi va bu asosiy muammolardan biri hisoblanadi.

Hozirgi kunda aholi soni sezirarli darajada oshib borayotgan sababli turar joyga bolgan extiyoj oshib bormoqda. Buning natijasida turar joylarni va bino inshootlarni unimdor yerga qurilayotganligi sababli ekalogiyaga foyda keltirayotgan o'simliklarni kesib tashlanmoqda. Buning natijasida o'simliklar kamayib ekalogiya ifloslanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://farbitis.ru/uz/economic-geography/problems-of-demography-in-the-world/>
2. Bo'riyeva M. P., O'zbekistonda oila demografiyasi, T., 1997;
3. Bo'riyeva M. R., Demografiya asoslari, T., 2001;